

مدیریت در دانشگاه اسلامی ۳ / سال اول، شماره ۳ / پاییز ۱۳۹۱

Management in The Islamic University, 2012 (Fall) 3, Vol. 1, No.3

طراحی الگوی شایستگی‌های دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی برای خدمت‌محوری و تأمین نیازهای جامعه^۱

امین باقری کراچی^۱

عباس عباس‌پور^۲

احمد آقازاده^۳

چکیده

ما در حال وارد شدن به عصر جدیدی به نام عصر دانش هستیم. در این عصر منبع مورد نیاز رفاه؛ دانش، کارکنان آموزش‌دیده و ایده‌هایشان است که تأمین این منابع، بخشی از وظایف دانشگاه اسلامی محسوب می‌شود. در واقع؛ دانشگاهها دانش و نوآوری را تولید و از طریق دانش‌آموختگان و دیگر فرمهای انتقال دانش، به جامعه منتقل می‌کنند. در میان همه فرمهای انتقال دانش، دانش‌آموختگان با صلاحیت، بالاترین تأثیر و اهمیت را در فرایند انتقال دانش دارند. در واقع؛ دانش‌آموختگان با دانش، بایستی راه حلی برای مسائل جامعه باشند. **هدف:** هدف این مقاله پرداختن به تشریح مهارتها و خصایص ضروری‌ای است که دانشگاه اسلامی بایستی در دانشجویان برای خدمت به جامعه در این عصر پرورش دهد. **روش:** روش انجام پژوهش، نظریه برخاسته از داده‌هاست. **یافته‌ها:** خصوصیت و مهارتهای (شایستگی‌های) مورد نیاز دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی برای تأمین نیازهای جامعه در این عصر عبارتند از: تقوا و روحیه وظیفه‌شناسی و مسئولیت، هوشمندی، انطباق‌پذیری و توانایی کار میان‌وظیفه‌ای و میان‌رشته‌ای، خلاقیت و نوآوری و کارآفرینی، انعطاف‌پذیری، روحیه کار تیمی و گروهی. **نتیجه‌گیری:** دانشجویان از طریق مشارکت در آموزش دانشگاهی باید خصوصیات و مهارتهای لازم را کسب، آنها را به جامعه منتقل و در سرتاسر جامعه و اقتصاد به کار ببرند.

واژگان کلیدی: قابلیت‌ها، دانشگاه اسلامی، توانایی‌ها، مهارتها، دانش‌آموختگان.

کچه دریافت مقاله: ۹۱/۰۳/۱۵ تاریخ پذیرش نهایی: ۹۱/۰۶/۲۲

۱. دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی دانشگاه علامه طباطبائی (نویسنده مسئول) / آدرس: شیراز، میانه‌رود، اتوبوسرانی، خیابان گل مروارید، کوچه ۸، کدپستی

۷۱۶۹۶۵۴۵۶۵ / شماره: ۰۲۱۴۴۷۳۷۵۷۶ / Email: bagherikerachi@gmail.com

۲. استادیار دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی / Email: abbaspour1386@gmail.com

۳. استاد دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی / Email: aghazade@gmail.com

▪ مقدمه

امروز ما به سرعت در حال حرکت به سمت جامعه دانش محور هستیم. به عبارت دیگر؛ این تحول در حال وقوع است که سرمایه فکری و قدرت مغز، جانشین سرمایه فیزیکی و مالی به عنوان قوت، رفاه و خوشبختی شده است. ما در حال وارد شدن به عصر جدیدی هستیم که به عصر دانش معروف است. در این عصر، منبع کلیدی مورد نیاز رفاه؛ دانش، کارکنان آموزش دیده و ایده‌هایشان است. در این عصر، جوامع بیشتر دانش محور شده و بیشتر متکی به کارکنان آموزش دیده و ایده‌هایشان هستند.

اقتصاد در قرن گذشته، مبتنی بر منابع طبیعی بود؛ اما هم اکنون تأکید بر دانش و کارکنان با دانش است. در اقتصاد دانش، منبع طبیعی جدیدی یافت شده که همانا نیروی کار آموزش دیده در سطح بالاست. از آنجا که دانشگاه نقش کلیدی در تولید دانش، نوآوری و تربیت نیروی کار با صلاحیت دارد؛ جامعه اسلامی ما انتظار دارد که دانشگاهها به وسیله آموزش دانشگاهی افراد و جذب آنها در تحقیق و تولید دانش، در مورد بهره‌وری، نوآوری و رسیدن به روشهایی برای بهبود شرایط کار و بهبود رفاه و کیفیت زندگی به جامعه اطمینان دهد و برای اطمینان از داشتن نیروی کار متعهد، باتقوا و وظیفه‌شناس، مولد و قوی به آن کمک کند. این کمک و اطمینان برای غلبه بر چالشهای پیش روی کشورهایی مانند ایران که طبق سند چشم‌انداز ۲۰ ساله در حال تلاش برای تغییر از اقتصاد متکی بر منابع خام و استخراج محور به اقتصاد دانش هستند، حیاتی است.

تولید دانش آموخته با دانش و مهارت دیده در سطح بالا برای پاسخ به چالشهای بلندمدت و کوتاه‌مدت، حیاتی است؛ به ویژه که اندازه و بهره‌وری نیروی کار یک محرک حیاتی برای رشد اقتصادی، خلق ارزش و کیفیت زندگی است. دانشگاه اسلامی باید از طریق دانش‌آموختگان به انتقال اطلاعات، پیشها، نظریه‌ها، روشها، مهارتها، عقاید و فرهنگ به درون اقتصاد و جامعه کمک کند. دانشجویان دانشگاه اسلامی باید از طریق مشارکت در پروژه‌های تحقیق دانشگاهی، خصوصیات و مهارتهای مورد نیاز جامعه و اقتصاد را کسب و این مهارتها و خصوصیات را به جامعه منتقل کرده، مهارتهایشان را در سرتاسر جامعه و اقتصاد به کار ببرند و جامعه از مهارت و دانش نیروی کار بهره بگیرد.

و اما سؤال اساسی مقاله؛ از آنجا که ما در یک کشور اسلامی زندگی می‌کنیم، دانشجویان دانشگاههای ما چه مهارتها و شایستگی‌هایی برای توانایی خدمت به جامعه باید از طریق آموزش و تحقیق دانشگاهی کسب کنند؟ به عبارت دیگر؛ جامعه انتظار دارد دانش‌آموختگان دانشگاهی چه قابلیت‌هایی برای خدمت به جامعه در این عصر داشته باشند؟

▪ دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی

دانشجویان پرورش یافته در دانشگاه اسلامی بایستی در برپایی تمدن اسلامی که آرمان و هدفی والا برای جمهوری اسلامی است، نقش محوری بازی کنند و بتوانند پیام انقلاب اسلامی را به سایر کشورها بفرستند. این مقوله در سند چشم‌انداز ۲۰ ساله و نقشه جامع علمی کشور در نظر گرفته شده است. در این قسمت، نخست خلاصه‌ای از ادبیات و اسناد مربوط به صفات دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی بررسی شده و در ادامه، از آنجا که دانشگاه اسلامی گستره‌ای به وسعت دانشگاه مطلوب دارد، مثالهایی در ارتباط با مهارت‌ها و خصایص مورد نیاز دانش‌آموختگان دانشگاه، به طور کلی آمده است.

هاشم‌زهی و همکارانش (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان «نگرش مبدعان و دانشگاهیان به اسلامی‌سازی دانشگاه در ایران»، صفات دانشجویان و دانش‌آموختگان را از نظر امام خمینی (ره) و آیت‌الله خامنه‌ای چنین بیان کردند: نوآور، متعهد به مردم ایران، مستقل، متعهد به نظام جمهوری اسلامی ایران، استکبار ستیز، مذهبی و مکتبی.

سهراب‌پور ویژگی‌های دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی را چنین معرفی کرده است: دانشگاه اسلامی محیطی است که فرهنگ و باورها و افکار اسلامی بر آن حاکم باشد و از نظر علمی در سطح بسیار بالا باشد و طبعاً خروجی‌های آن دانش‌آموختگان متدین، مخلص و دانشمند خواهند بود که ایده‌آل ماست (خلیلی، ۱۳۷۶). احمدی نیز بر این باور است که دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی علاوه بر کسب تخصص در رشته تحصیلی خود از حیث تجارب و عقل بشری، از رهاورد وحی و دین نیز لاقلاً در آن رشته در حد تخصص برخوردارند (احمدی، ۱۳۸۱). سند چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران ویژگی‌های بارز فرد ایرانی را در افق ۱۴۰۴ که دانشجویان و دانش‌آموختگان دانشگاه مصادیق بارز آن خواهند بود، چنین معرفی می‌کند: «فعال، مسئولیت‌پذیر، ایثارگر، مؤمن، رضایتمند، برخوردار از وجدان کاری، انضباط، روحیه تعاون و سازگاری اجتماعی، متعهد به نظام اسلامی و شکوفایی ایران و مفتخر به ایرانی بودن». در نقشه جامع علمی کشور نیز با عناوینی همچون: «خودباور و متقی»، «مسئول و وظیفه‌شناس در برابر خود، خدا، خلقت و جامعه»، «متفکر و خردورز»، «مسلط به زبان خارجی»، «توانایی پژوهش بالا»، «انطباق‌پذیر»، «پرسشگر و حقیقت‌جو»، «یادگیرنده مادام‌العمر»، «نهادینه‌سازی تعهد و انضباط اجتماعی، قانون‌مداری و روحیه تلاش برای گسترش عدالت و رفاه و سلامت جامعه در دانش‌آموختگان»، «صالح»، «فرهیخته»، «سالم و تربیت شده در مکتب اسلام»، «در طراز برترین‌های جهان»، «مرجعیت علمی»، «متقی»، «کارآفرین»، «خودباور»، «خلاق»، «نوآور»، «توانا در تولید علم و فناوری و نوآوری»، به ویژگی‌های دانش‌آموختگان دانشگاه اشاره شده است.

کوپر^۱ (۲۰۰۷) در تحقیق خود اشاره کرده که دانشگاه بایستی در دانش‌آموختگان، ظرفیت تفکر درباره جهان، ظرفیت تفکر به صورت انتقادی، ارتباط به صورت واضح و یادگیری مادام‌العمر و عواملی که باعث تمایز کشورشان می‌شود، به وجود آورد تا از طریق آنان، این ظرفیتها به جامعه منتقل شود.

مک‌ماهون^۲ (۲۰۱۱) عنوان می‌کند که دانش‌آموختگان دانشگاهی باید به خصوصیاتمانند کارآفرینی، پاسخگویی، انطباق‌پذیری و اشتیاق به یادگیری مادام‌العمر مجهز شوند و این مهارتها و خصوصیات را به بازار کار، دولت و جامعه بیاورند و مهارتها و تخصصشان را برای موضوعات اجتماعی و اقتصادی با اهمیت برای جامعه به کار ببرند.

طبق نظر راندل^۳ (۲۰۰۰)، توسعه مهارت کارآفرینی در دانش‌آموختگان باید یکی از مزایای آموزش و تحقیق دانشگاهی باشد. دانش‌آموخته کارآفرین، توانایی پذیرفتن خطر تبدیل یک ایده یا اختراع را به یک سرمایه موفقیت‌آمیز دارد. تحصیل در دانشگاه باید به دانش‌آموختگان ظرفیت یادگیری مادام‌العمر بدهد تا بدین طریق، دانش‌آموختگان بهره‌وری و انعطاف‌پذیری نیروی کار را بالا ببرند.

طبق نظرسنجی آرونلد و بوردی^۴ (۲۰۰۶)، مشخص شد که دانش‌آموختگان دانشگاه احتمالاً به دنبال آموزش رسمی‌تر در سراسر مسیر شغلی‌شان نسبت به دانش‌آموختگان دیپلم هستند و سه برابر بیشتر از دانش‌آموختگان دیپلم در آموزشهای رسمی شرکت می‌کنند. این نظرسنجی حاکی از این است که ظرفیت و تمایل به یادگیری مادام‌العمر، دانش‌آموختگان دانشگاهی را در موقعیت یک عامل تغییر در جامعه، محل کار و سراسر زندگی‌شان قرار داده است. از این تحقیق می‌توان نتیجه‌گیری کرد که دانش‌آموختگان دانشگاه باید ظرفیت یادگیری مادام‌العمر داشته باشند و برای خود و جامعه، ارزش اجتماعی و اقتصادی تولید کنند.

آپتون^۵ (۲۰۱۱) نتیجه گرفت که کسب چابکی در سازمانهای جامعه، مستلزم داشتن کارکنانی با قابلیت فناوریانه و انطباق‌پذیری است که بتوانند با شرایط غیر تکراری و استثنایی روبه‌رو شوند؛ دانشگاهها در تربیت این کارکنان، نقش حیاتی دارند.

فورسیده^۶ (۲۰۰۵) عنوان می‌دارد که در محیط در حال تغییر سریع، دانش‌آموختگان دانشگاه به عنوان نیروی کار، با عدم اطمینان روبه‌رو می‌شوند. بنابر این، آنها باید بتوانند به رویدادهای غیر قابل پیش‌بینی

---

1. Cooper
2. McMahon
3. Randel
4. Arundel & Bordey
5. Upton
6. Forsythe

طراحی الگوی شایستگی‌های دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی برای خدمت‌محوری ... ♦ ۵۰۷

پاسخ دهند. فورسیده در ادامه عنوان می‌دارد که از دانش‌آموختگان دانشگاهی و نیروی کار انتظار می‌رود به طور مؤثر در محیط مشارکتی، مانند محیط‌های تیمهای پروژه‌ای میان‌وظیفه‌ای یا یک سازمان مجازی یا یک سرمایه‌گذاری مشترک، توانایی مشارکت و همکاری داشته باشند.

شارپ^۱ (۲۰۱۲) عنوان می‌کند که در محیط امروزی از فناوری‌های اطلاعات و تجهیزات به وفور استفاده می‌شود. بنابر این، انتظار می‌رود دانش‌آموختگان دانشگاهی به عنوان نیروی کار، توانایی استفاده از این فناوری‌ها را داشته باشند. این به نوبه خود، نیازمند کسب دانش جدید، یادگیری سریع و مشارکت در دوره‌های آموزش دانشگاهی است.

پلانک^۲ (۲۰۰۸)، فورای و لندوال^۳ (۲۰۰۹) در تحقیقاتی که انجام دادند برخی از خصوصیات مورد نیاز دانش‌آموختگان دانشگاه را به این صورت معرفی کرده‌اند: هوشمندی و نگرش مثبت به تغییر، یادگیری و خود یادگیری، توانایی حل مسئله، راحت بودن با تغییر و ایده‌های جدید و فناوری‌های نو، توانایی تولید ایده‌های نو و نوآرانه، پذیرش مسئولیت جدید.

طبق تحقیق گان آسکاران^۴ (۱۹۹۹) نیروی کار مورد نیاز در این عصر که یکی از مصادیق آن دانش‌آموختگان دانشگاه است، باید واجد ویژگی‌های ذیل باشد: دانش کار تیمی و مذاکره، دانش کار با فناوری، کارکنان توانمند شده، نیروی کار چند وظیفه‌ای و چند زبانی، تیمهای خودگردان، پاسخگو در مقابل تغییرات بیرونی، سرعت انطباق‌پذیری با محیط‌های جدید کار، سرعت توسعه مهارت جدید، سرعت دسترسی به اطلاعات جدید.

هاپ و وان اوین^۵ (۲۰۰۴) و داهلگرن^۶ و همکاران^۷ (۲۰۰۴) بیان کردند که کارکنان میان‌آموزشی^۷ (چند مهارتی و چند دانشی) نیاز امروز دنیا هستند. آنها استدلال کردند که چابکی نیروی کار می‌تواند از طریق کارکنان چندآموزشی کسب شود؛ زیرا کارکنان چندآموزشی انعطاف‌پذیر هستند و می‌توانند به راحتی از نواحی با نیاز کمتر به نواحی با نیاز بیشتر جابه‌جا شوند. دانشگاه نیز باید نیروی کار چندآموزشی تربیت کند زیرا کارکنان چندآموزشی می‌تواند انعطاف‌پذیری نهادهای جامعه را بالا برده و رنج وسیعی از وظایف را انجام دهند. طبق تحقیق ابروانی و کریش نامورتنی^۸ (۲۰۰۷) دانش‌آموختگان آموزش چندگانه

1. Sharp

2. Plonka

3. Foray & Lundvall

4. Plonka

5. Hopp & Van Oyen

6. Dahlgren

7. Cross Training

8. Iravani & Krishnamurthy

دیده (میان‌آموزشی) قادرند که یک دسته از وظایف را انجام دهند. بنابر این، انعطاف‌پذیری زیادی برای سازگاری با عدم اطمینان دارند. اسناد مربوط به این موضوع به وسیلهٔ نمب‌هارد^۱ و همکارانش (۲۰۱۰) گزارش شده است که نشان می‌دهد یک تصمیم میان‌آموزشی بهینه در موقعیتهای با عدم اطمینان زیاد، به نیروی کار کمک زیادی می‌کند. از طرف دیگر، دانشگاهها از طریق دانش‌آموختگان باید به انتقال اطلاعات، بینشها، نظریه‌ها و روشها، مهارتها، عقاید و فرهنگ به درون اقتصاد و جامعه کمک کنند و برای این کار، دانش‌آموختگان دانشگاه بایستی حامل تغییر باشند و از مهارتها، روشها، اطلاعات و دانش جدید برخوردار باشند. (دودر استادت^۲، ۲۰۱۰)

گلدمن^۳ (۱۹۹۵) در تحقیق خود، شایستگی‌های مورد نیاز نیروی کار را در این عصر که دانش‌آموختگان دانشگاهی نیز از مصادیق آن است، چنین معرفی می‌کند: اعتماد، ابتکار عمل، انعطاف‌پذیری، خطرپذیری، کار تیمی، همکاری، گشودگی، درستی و صداقت، احترام به خود و دیگران و مسئولیت‌شناسی.

برو^۴ و همکارانش (۲۰۰۲) در یک مطالعهٔ تجربی، پنج قابلیت برای چابکی نیروی کار، از جمله دانش‌آموختگان دانشگاه، شامل هوشمندی، قابلیتها، همکاری جمعی، فرهنگ و سیستم اطلاعات معرفی کردند.

جعفرنژاد و شهائی (۱۳۸۶) در تحقیق خود نتیجه‌گیری می‌کنند که کارکنان منعطف و چند منظوره، هوشمند و فرصت‌طلب، نیاز ضروری سازمانهای امروزی‌اند. از این رو، دانشگاهها در آموزش خود باید این ویژگی‌ها را مد نظر قرار دهند.

▪ روش نمونه‌گیری

در این تحقیق، گروه نمونه ۲۵ نفر بودند که از طریق نمونه‌گیری هدفمند گلولهٔ برفی انتخاب شدند. معیار انتخاب افراد در این نمونه، بر اساس پژوهشها و مقالاتی بود که در زمینهٔ موضوع مورد مطالعه انجام داده بودند. محقق در این نمونه‌گیری، مشارکت‌کننده یا مشارکت‌کنندگانی را انتخاب می‌کند و از طریق آنها و با توجه به ویژگی‌هایی که مورد نظرش است، به مشارکت‌کنندگان بعدی می‌رسد. از این رو در این تحقیق، نخست بر مبنای پژوهشها و مقالات، مصاحبه‌شوندگان اولیه انتخاب و سپس با استفاده از تجربیات

1. Nembhard
2. Duderstadt
3. Goldman
4. Brue

طراحی الگوی شایستگی‌های دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی برای خدمت‌محوری ... ♦ ۵۰۹

مشارکت‌کننده‌های اولیه، مشارکت‌کنندگان بعدی انتخاب شدند. آمار توصیفی مصاحبه‌شوندگان در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱: آمار توصیفی مصاحبه‌شوندگان

آمار توصیفی	جنسیت		رتبه علمی			
	زن	مرد	مربی	استاد یار	دانشیار	استاد
فراوانی	۸	۱۷	۲	۱۳	۷	۲
درصد	۳۲	۶۸	۸	۵۲	۲۸	۸

▪ ابزار تحقیق

در این تحقیق از چند ابزار، شامل فیش‌برداری و مصاحبه برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد. اسناد و مدارک، مورد بررسی قرار گرفت و از آنها فیش‌برداری شد. برای جمع‌آوری اطلاعات از مطلعان کلیدی، از ابزار مصاحبه اکتشافی با آنها استفاده شده است.

▪ روش تحقیق

در این تحقیق از نظریه برخاسته از داده‌ها برای تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده استفاده شده است. نخستین مرحله تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس روش نظریه برخاسته از داده‌ها، با استفاده از کدگذاری نظری انجام می‌شود. کدگذاری نظری شامل سه مرحله است که عبارتند از: «کدگذاری باز»، «کدگذاری محوری» و «کدگذاری گزینشی». فرایند تفسیر با کدگذاری باز، آغاز و با نزدیک شدن به مراحل پایانی فرایند تحلیل، کدگذاری گزینشی بیشتر مطرح می‌شود (لقمان‌نیا، ۱۳۹۰). این فرایند، سه مرحله‌ای است و چنان که اشاره شد، محقق در جریان کار، میان سه مرحله از کدگذاری، رفت و برگشت دارد (فراستخواه، ۱۳۸۷). کدگذاری باز می‌تواند به صورت سطر به سطر، عبارت به عبارت، بند به بند یا صفحه به صفحه انجام شود. در این مرحله، تمام اطلاعات کدبندی می‌شوند. زمانی که مجموعه‌ای از مفاهیم (کدها) اولیه استخراج شدند، مفاهیم مشترک بر اساس مقایسه‌های ثابت تشابه‌ها و تفاوتها در قالب مقولات عمده دسته‌بندی می‌شوند. این فرایند را کدگذاری محوری می‌خوانند. سپس مقولات عمده در یک خط داستان به یکدیگر مرتبط شده و به نگارش درمی‌آیند. خط داستان باید مقولات عمده را به صورت منطقی و تحلیلی به دنبال هم فهرست‌وار توضیح داده، هر کدام را در ارتباط با دیگری و سپس در ارتباط با همدیگر قرار دهد. این فرایند به تنظیم تحلیلی و منطقی داده‌ها کمک کرده و زمینه را برای کدگذاری

گزینشی و استخراج مقوله هسته فراهم می‌کند. بعد از اتمام خط داستان، مقوله‌ای با عنوان «مقوله هسته» یا پدیده مرکزی استخراج می‌شود. در این مرحله، محقق شرایطی را که بر این پدیده مرکزی تأثیر می‌گذارد، راهبردهای عنوان شده در پدیده، بستر و شرایط متداخل‌کننده‌ای که این شرایط را شکل می‌دهند و پیامدهای انجام این راهبردها در قالب یک الگوی معنایی سه بُعدی ترسیم می‌کند. این مرحله را کدگذاری گزینشی می‌نامند (محمدپور و رضایی، ۱۳۸۷).

▪ تجزیه و تحلیل داده‌ها

در پژوهش حاضر نظریه برخاسته از داده‌ها به عنوان روش تحلیل داده مورد استفاده قرار گرفت. نخستین مرحله، تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس روش نظریه برخاسته از داده‌ها کدگذاری باز است. در این تحقیق، در مرحله کدگذاری باز، داده‌های به دست آمده از مصاحبه‌ها به صورت سطر به سطر برای استخراج مفاهیم اولیه کدگذاری شدند و سپس، نقشه جامع علمی کشور نیز به صورت بند به بند کدگذاری شد که در مجموع، ۹۲ مفهوم یا کد باز به دست آمد که این کدها با هم تلفیق و در جدول ۲ نمایش داده شده است.

جدول ۲: کدهای حاصل از تحلیل محتوای مصاحبه‌ها و نقشه علمی کشور

<p>دانش‌آموختگان مسئول و وظیفه‌شناس در برابر خدا، خود، جامعه و خلقت؛ دانش‌آموختگان متفکر و خردورز؛ مهارت‌های زندگی مستقل؛ دانش‌آموختگان آماده حضور مسئولانه و مؤثر در نظام اجتماعی؛ دانش‌آموختگان با استعداد شغلی پرورش یافته؛ ارتقای توانایی علمی و فناوری و مهارتی افراد؛ آمادگی برای پذیرش مسئولیت‌های شغلی؛ دارای تفکر منطقی؛ خلاق؛ جستجوگر؛ پرورش انسان‌های متقی؛ کارآفرین؛ خودباور؛ خلاق و نوآور؛ توانا در تولید علم و فناوری؛ توانا در نوآوری؛ نهادینه‌سازی تعهد و انضباط اجتماعی در دانش‌آموختگان؛ نهادینه‌سازی قانون‌مداری در دانش‌آموختگان؛ روحیه تلاش برای گسترش عدالت؛ روحیه تلاش برای گسترش رفاه و سلامت جامعه؛ قدرت تجزیه و تحلیل بالا؛ قدرت ابتکار؛ قدرت تفکر انتقادی؛ توانایی پژوهش مسئله‌محور؛ آمادگی برای ورود به بازار کار؛ مهارت ارتباطی؛ تفکر منطقی؛ فهم زبان خارجی؛ قابلیت تحمل ابهام و عدم قطعیت؛ مهارت‌های متنوع و چندگانه؛ آشنا به شبکه‌های ارتباطی مجازی؛ دارای ایده‌ها و روش‌های جدید؛ مهارت حل مسئله؛ انطباق‌پذیر؛ ظرفیت یادگیری مادام‌العمر؛ ظرفیت نوآوری؛ دارای فرهنگ کار تیمی؛ اشراف به مبانی مدیریت و اقتصاد؛ آشنایی به مهارت بنگاه‌داری؛ آشنا به استانداردها؛ آشنا به مباحث کیفیت؛ آشنا به مباحث محیطی؛ چند مهارتی و چند دانشی؛ توانایی کار میان‌وظیفه‌ای؛ مهارت تفکر انتقادی؛ مهارت‌های زندگی و کار؛ معتقد و سالم؛ مجهز به دانش روز؛ توانایی خودآموزی مجدد؛ مهارت‌ها در سطح جهانی؛ روحیه پرسشگری؛ دارای اخلاق حرفه‌ای؛ هوش ارتباطی بالا؛ خطرپذیری بالا؛ توسعه توانایی پژوهش؛ ظرفیت آموزش مستمر؛ توانایی فنی بالا؛ توانایی شخصیتی بالا؛ دارای وجدان کاری؛ مفتخر به ایرانی بودن؛ روحیه تعاون و سازگاری اجتماعی؛ متعهد به انقلاب و نظام اسلامی؛ خدمت‌محور؛ تأمین‌کننده نیازهای جامعه؛ توانایی پیش‌بینی مسائل مربوط به تغییر؛ توانایی شناسایی سریع تغییرات محیطی؛ روحیه و فرهنگ تغییر؛ هوشمندی و پاسخگویی به</p>
--

نیازهای در حال تغییر جامعه و مشتری؛ پیش‌بینی تغییر؛ توانایی دسترسی صحیح به اطلاعات درباره تغییر؛ ارزیابی سریع اطلاعات مربوط به تغییر؛ حل مسائل مربوط به تغییر؛ نگرش مثبت به تغییر؛ نگرش مثبت به ایده‌های جدید؛ نگرش مثبت به فناوری جدید؛ تحمل عدم اطمینان و ابهام؛ تحمل موقعیتهای غیر تکراری و غیر قابل پیش‌بینی؛ تحمل استرس؛ تحمل تعارض؛ توانایی نوسازی مهارتها و دانش؛ توانایی یادگیری مداوم مهارتهای جدید؛ توانایی تصمیم‌گیری در عدم قطعیت و ابهام؛ انطباق‌پذیری میان فرهنگی؛ توانایی یادگیری وظایف جدید؛ توانایی انجام مسئولیت جدید؛ توانایی سازگاری با تغییر؛ توانایی حل مسائل جدید؛ مجهز به دانش روز؛ توانایی پژوهشی بالا؛ مهارت فنون مذاکره.

بعد از انجام عملیات کدگذاری باز، در مرحله دوم کدگذاری؛ یعنی کدگذاری محوری، مفاهیم و کدهای باز مشترک و مشابه از نظر معنایی در قالب شش مقوله عمده طبقه‌بندی شده‌اند. این مقولات از سطح بالاتری از انتزاع برخوردار بوده، دومین مرحله برای تولید نظریه برخاسته از داده‌هاست. در جدول ۳ زیر مقولات به تفکیک کدها و مفاهیم اولیه آورده شده‌اند.

جدول ۳: مقولات عمده به تفکیک کدها و مفاهیم اولیه

مقولات	مفاهیم
متقی و وظیفه‌شناس	مسئول و وظیفه‌شناس در برابر خدا، خود، جامعه و خلقت؛ آماده حضور مسئولانه و مؤثر در نظام اجتماعی؛ آمادگی برای پذیرش مسئولیتهای شغلی؛ متقی؛ قانون‌مدار؛ روحیه تلاش برای گسترش عدالت؛ روحیه تلاش برای گسترش رفاه و سلامت جامعه؛ دارای تعهد و انضباط اجتماعی؛ مهارتهای زندگی مستقل؛ مهارتهای زندگی و کار؛ اخلاق حرفه‌ای؛ برخورداری از وجدان کاری؛ مفتخر به ایرانی بودن؛ روحیه تعاون و سازگاری اجتماعی؛ متعهد به انقلاب و نظام اسلامی؛ خدمت‌محوری؛ تأمین نیازهای جامعه.
هوشمند ی/فرا کنشی/ چابکی	توانایی پیش‌بینی مسائل مربوط به تغییر؛ توانایی شناسایی سریع تغییرات محیطی؛ روحیه و فرهنگ تغییر؛ هوشمندی و پاسخگویی به نیازهای در حال تغییر جامعه و مشتری؛ پیش‌بینی تغییر؛ توانایی دسترسی صحیح به اطلاعات درباره تغییر؛ ارزیابی سریع اطلاعات مربوط به تغییر؛ ارزیابی سریع اطلاعات مربوط به تغییر؛ حل مسائل مربوط به تغییر.
انطباق‌پذیری و توانایی کار میان‌رشته‌ای و میان‌وظیفه‌ای	توانایی نوسازی مهارتها و دانش؛ توانایی یادگیری مداوم مهارتهای جدید؛ توانایی تصمیم‌گیری در عدم قطعیت و ابهام؛ انطباق‌پذیری میان فرهنگی؛ دارای مهارتهای متنوع و چندگانه؛ توانایی یادگیری وظایف جدید؛ توانایی انجام مسئولیت جدید؛ توانایی سازگاری با تغییر؛ دانش‌آموختگان چند مهارتی و چند دانشی؛ انطباق‌پذیری؛ قابلیت یادگیری مادام‌العمر؛ توانمندی در خودآموزی موجود.
خلاق/ نوآور/ کارآفرین	کارآفرین؛ خلاق؛ نوآور؛ توانایی تولیدی ایده‌ها نو؛ توانا در تولید علم و فناوری؛ خطرپذیری بالا؛ دارای تفکر انتقادی؛ جستجوگر؛ توانایی حل مسائل نو؛ روحیه پرسشگری؛ متفکر خردورز؛ خودباور؛ توانایی پژوهشی بالا؛ مجهز به دانش روز؛ دارای مهارت حل مسئله.
انعطاف	نگرش مثبت به تغییر؛ نگرش مثبت به ایده‌های جدید؛ نگرش مثبت به فناوری جدید؛ تحمل عدم

پذیری	اطمینان و ابهام؛ تحمل موقعیتهای غیر تکراری و غیر قابل پیش‌بینی؛ تحمل استرس؛ تحمل تعارض.
روحیه کار تیمی و گروهی	فرهنگ کار تیمی؛ مهارتهای ارتباطی؛ هوش ارتباطی بالا؛ مهارتهای ارتباطی نوشتاری شفاهی و کتبی؛ فنون مذاکره؛ آشنا به شبکه‌های ارتباطی مجازی؛ توانایی شراکت و همکاری با افراد مختلف.

در مرحله آخر یا کدگذاری گزینشی، باید مقوله هسته انتخاب شده و ارتباط بین کلیه مقولات عمده حول محور مقوله هسته مورد بررسی قرار گیرد. سپس الگوی برخاسته از داده‌ها بر اساس خط سیر داستان ترسیم شود. در پژوهش حاضر بعد از چندین بار مطالعه و رفت و برگشتی که میان داده‌ها، مفاهیم، مقوله‌ها و کدها صورت گرفت، مشاهده شد که یک مقوله اصلی، بیش از همه در داده‌ها و مصاحبه‌ها خود را نمایان می‌سازد. این مقوله که هسته‌ای تحقیق است، چیزی جز «شایستگی‌های مورد نیاز دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی برای خدمت‌محوری و وظیفه‌شناسی در تأمین نیازهای جامعه» نیست؛ یعنی دانشگاه اسلامی برای اینکه دانشجویان و دانش‌آموختگانش خدمت‌محور و وظیفه‌شناس باشند و به عبارتی؛ دانش‌آموختگانش راه حلی برای مسائل جامعه باشند، باید نیازهای جامعه را شناسایی و در تعامل با جامعه، دانش‌آموختگان مطلوب جامعه را تربیت کند. بر اساس مقوله هسته که خود برگرفته و از سایر مقولات عمده ارائه شده است، پیامدهای آموزش و تحقیق دانشگاهی در دانشگاه اسلامی بایستی تأمین نیازهای جامعه باشد. در واقع؛ برای اینکه دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی راه حلی برای مسائل جامعه باشند و بتوانند به جامعه خدمت و نیازهای آنها را تأمین کنند، بایستی دارای یک سری شایستگی‌ها باشند که عبارتند از: هوشمندی، انطباق‌پذیری و توانایی کار میان‌رشته‌ای و میان‌وظیفه‌ای؛ خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی؛ انعطاف‌پذیری؛ روحیه کار تیمی و گروهی؛ متقی، وظیفه‌شناس و خدمت‌محور. شرایط و تعاملات مورد بحث، در قالب الگوی نظریه برخاسته از داده‌ها در شکل ۱ ترسیم شده است.

▪ نظرات خبرگان در مورد اعتبار الگوی پیشنهادی

برای اعتباریابی الگو، مجدداً به مصاحبه‌شوندگان (جدول ۱) مراجعه و اجزای الگو به آنان ارائه و از آنان برای تأیید یا رد الگو نظرخواهی شد. به منظور اخذ نظرات مصاحبه‌شوندگان (خبرگان) برای اعتباریابی الگو، یک پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت و در قالب اعداد ۹ گزینه‌ای طراحی شده است. برای بررسی مناسب بودن اجزای الگو، مقیاس ۹ گزینه‌ای به دو بخش ۱ تا ۵ (متوسط و کمتر) به مفهوم نامناسب و ۶ تا ۹ (بزرگ‌تر از متوسط) به مفهوم مناسب، دسته‌بندی و درصد فراوانی هر گروه محاسبه شد. آمار توصیفی سؤالهای ارزیابی الگو (جدول ۴) بیانگر این است که این سؤالها دارای میانگین بزرگ‌تر از ۶/۶ هستند. همچنین بیشتر مصاحبه‌شوندگان (خبرگان)، مفاهیم و متغیرهای الگو را مناسب ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۴: آمار توصیفی سؤالهای ارزیابی کلی اعتبار الگو

آمار توصیفی سؤالهای ارزیابی کلی اعتبار الگو			اجزای الگو			
درصد فراوانی		میانگین				
نامناسب	مناسب					
۳/۹	۹۶/۱	۸/۲۰	متقی و وظیفه‌شناس	شایستگی‌های دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی		
۹/۲	۹۰/۸	۷/۰۵	توانایی انطباق‌پذیری			
۱۸/۳	۸۱/۷	۶/۵۵	هوشمندی و فراکنشی بودن			
۵/۱	۹۴/۹	۷/۸۰	روحیه کار تیمی و گروهی			
۳۳/۸	۶۶/۲	۶/۶	توانایی انعطاف‌پذیری			
۷/۳	۹۲/۷	۷/۴۵	خلاق، نوآور و کارآفرین			
۶/۴	۹۳/۶	۷/۱۵	مناسب بودن متغیرها و مفاهیم در الگو	ارزیابی کلی الگو		
۱۰/۱۰	۹۹/۹	۶/۹۵	منطقی بودن ابعاد (مؤلفه‌ها)			

بررسی الگوی پیشنهادی بر اساس ادبیات تحقیق نشان می‌دهد که ابعاد (مؤلفه‌های) الگوی پیشنهادی با تحقیقات و اسناد متعددی همسو و هماهنگ است. جدول ۵ این همسویی و تناسب را نشان می‌دهد.

جدول ۵: نتایج بررسی الگوی پیشنهادی بر اساس ادبیات و اسناد

ادبیات نظری پشتیبانی‌کننده	اجزاء الگو	شایستگی‌های مورد نیاز دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی
خلیلی (۱۳۷۶)، احمدی (۱۳۸۱)، هاشم‌زهی و همکاران (۱۳۸۹)، سند چشم‌انداز، نقشه جامع علمی کشور	متقی و وظیفه‌شناس	
گان آسکاران (۱۹۹۹)، آپتون (۲۰۱۱)، شارپ (۲۰۱۲)، گلدمن و همکاران (۱۹۹۵)	توانایی انطباق‌پذیری	
فوری و لندوال (۲۰۰۹)، پرو و همکاران (۲۰۰۲)، شارپ (۲۰۱۲)	هوشمندی و فراکنشی بودن	
راندل (۲۰۰۰)، مک‌ماهون (۲۰۱۱)، هاشم‌زهی و همکاران (۱۳۸۹)، نقشه جامع علمی کشور	خلاق، نوآور و کارآفرین	
نقشه جامع علمی کشور، گان آسکاران (۱۹۹۹)، پرو و همکاران (۲۰۰۲)	روحیه کار تیمی و گروهی	
ایروانی و کریش نامورتنی (۲۰۰۷)، نم‌هارد و همکاران (۲۰۱۰)، هاب و وان اوین (۲۰۰۴)، داهلگران و همکاران (۲۰۰۴)	توانایی انعطاف‌پذیری	

▪ بحث و نتیجه‌گیری

طبق نتایج تحقیق، برای اینکه دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی راه حلی برای مسائل جامعه باشند و نیازهای جامعه را تأمین کنند، بایستی دارای شایستگی‌ها زیر باشند: تقوا، روحیه وظیفه‌شناسی و خدمت‌محوری؛ هوشمندی، انطباق‌پذیری و توانایی کار میان‌رشته‌ای و میان‌وظیفه‌ای؛ خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی؛ انعطاف‌پذیری؛ روحیه کار تیمی و گروهی. در این قسمت به عنوان نتیجه‌گیری شایستگی‌های مورد نیاز دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی، بحث و بررسی می‌شود.

الف) متقی، وظیفه‌شناس و خدمت‌محور

دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی باید دارای خصوصیات ذیل باشند: مسئول و وظیفه‌شناس در برابر خدا، خود، جامعه و خلقت؛ آماده حضور مؤثر در نظام اجتماعی؛ آمادگی برای پذیرش مسئولیتهای شغلی؛ متقی و قانون‌مدار؛ روحیه تلاش برای گسترش عدالت؛ روحیه تلاش برای گسترش رفاه و سلامت جامعه؛ دارای اخلاق حرفه‌ای؛ دارای تعهد و انضباط اجتماعی؛ برخوردار از وجدان کاری؛ مفتخر به ایرانی بودن؛ روحیه تعاون و سازگاری اجتماعی؛ متعهد به انقلاب و نظام اسلامی؛ کمک به تأمین نیازهای جامعه. یکی از مصاحبه‌شوندگان با تأکید بر لزوم توجه به پرورش در کنار آموزش و پژوهش دانشگاهی، عنوان می‌کند: «باید بین آموزش، پژوهش و پرورش همپوشانی وجود داشته باشد. در دانشگاه، ترکیب این سه، نیاز است؛ یعنی آموزش و پژوهش پرورش‌محور. دانش‌آموخته باید در کنار علم و دانایی، بینشهای پرورشی داشته باشد، در راستای انسان و انسانیت. پرورش یعنی چگونگی استفاده از آموزش».

(ب) روحیه کار تیمی و گروهی

دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی باید روحیه و توانایی کار در گروهها و تیمهای مختلف را داشته باشند. برای ایجاد این روحیه در دانش‌آموختگان، یک سری قابلیت‌ها مانند مهارت‌های ارتباطی، هوش ارتباطی بالا، مهارت‌های ارتباطی نوشتاری شفاهی و کتبی، فنون مذاکره، آشنایی با شبکه‌های ارتباطی مجازی، توانایی شراکت و همکاری با افراد مختلف مورد نیاز است که دانشگاه باید تلاش کند این مهارت‌ها را در دانش‌آموختگان ایجاد کند. مصاحبه‌شوندگان نیز روحیه کار تیمی و گروهی را مورد تأکید قرار داده‌اند. یکی از مصاحبه‌شوندگان در این زمینه عنوان می‌کند: «... فرهنگ کار تیمی و مشارکتی فرهنگی است که در کشور ما جا نیفتاده، مثلاً در دانشگاه، دانشجویان هر چه یاد می‌گیرند از هم پنهان می‌کنند. ما اگر بخواهیم فرهنگ کار گروهی و تیمی که نیاز این عصر است در دانشجویان برقرار کنیم، باید فرهنگ‌سازی کنیم تا دانشجویان را تشویق کنیم که با هم کار کنند با هم مقاله بنویسند و با هم اطلاعات و دانش را به اشتراک بگذارند».

(ج) هوشمندی و فراکنشی

هوشمندی و فراکنشی بودن یکی از قابلیت‌هایی است که دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی باید در این عصر پر از ابهام و عدم قطعیت دارا باشند. جامعه به دانش‌آموختگانی نیاز دارد که بتوانند تغییرات محیط را به سرعت شناسایی کنند و توانایی دسترسی سریع به اطلاعات درباره تغییر را داشته باشند و به سرعت بتوانند این اطلاعات را ارزیابی و از آنها بهره‌برداری کنند. در رابطه با هوشمندی و تسلط بر تغییر، یکی از مصاحبه‌شوندگان عنوان می‌دارد: «... دانشگاه پیشرو و دانشجویانش باید زودتر، بهتر و بیشتر از مردم، تغییر را بفهمند و ببینند، زودتر، بهتر و بیشتر از مردم، تغییرات سازمانهای جامعه را درک کنند و آن را پیش‌بینی کنند. زودتر و بیشتر از سازمانهای دیگر زوایای ناپیدای جامعه را پیدا کنند، دالانهای تاریک جامعه برایشان روشن‌تر باشد، آینده را درک کنند، پیش‌بینی کنند و بر آن اثر بگذارند».

(د) انطباق‌پذیری

دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی باید انطباق‌پذیر، چند مهارتی و چند دانشی باشند؛ زیرا دانش‌آموختگان چند آموزشی، انعطاف‌پذیرند و می‌توانند به راحتی از نواحی با نیاز کمتر، به نواحی با نیاز بیشتر جابه‌جا شوند. در زمینه نیاز جامعه به دانش‌آموختگان با کیفیت و مهارت‌های چندگانه، یکی از مصاحبه‌شوندگان عنوان می‌دارد: «... نظام آموزش عالی بایستی مهارت‌های متنوع و گوناگونی را در دانشجویان ایجاد کند. آموزش عالی باید دانشجویانی را تربیت کند که با تنوع، ابهام و عدم قطعیت در محیط کار سازگار باشند».

ه) خلاق/ نوآور/ کارآفرین

دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی باید دارای روحیه پرسشگری و کنجکاوی باشند. به جای حل مشکل، مسئله‌یاب باشند و قبل از بروز مشکل به سراغ مشکلات و حل آن بروند و در پی تولید افکار و اندیشه‌های جدید باشند. از آنجا که خلاقیت، خصیصه آدمهایی است که جرئت خطر کردن دارند، دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی باید حد بالایی از قابلیت خطر کردن را دارا باشند. یکی از مصاحبه‌شوندگان با اشاره به اینکه مدرک دانشگاهی در این عصر کافی نیست، عنوان می‌کند: «... دانش‌آموختگان وقتی وارد جامعه می‌شوند باید توانایی ارائه روش و ایده‌های جدید به نهادها جامعه داشته باشند. حالا باید ضمیمه کاغذ مدرک، مهارتهایی مانند کارآفرینی، نوآوری، جسارت و توانایی تحمل نظرات گوناگون باشد».

و) انعطاف‌پذیری

دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی باید نگرش مثبتی به تغییر و ایده‌های جدید و فناوری‌های جدید داشته باشند. آنها باید قابلیت تغییرپذیری بالا، توانایی پاسخ مثبت به چالشها، توانایی تصمیم‌گیری سریع، توانایی تحمل موقعیتهای غیر تکراری و غیر قابل پیش‌بینی را داشته باشند. مصاحبه‌شونده‌ای در مورد انعطاف‌پذیری و نگرش مثبت به تغییرات عنوان می‌دارد: «... در این عصر به کارکنانی نیاز است که خود حامل تغییر و توسعه باشند، برای تغییر خود پیشقدم شوند. امروز چالشهای زیادی بر سر راه نیروی کار وجود دارد، عدم ابهام و عدم قطعیت فراوان است، تقسیم کار و شرح وظایف ثابت دیگر کارایی ندارد، همه چیز در حال تغییر است. بنابر این، دانش‌آموختگان دانشگاهی باید برای این شرایط آماده شوند».

▪ پیشنهادها

با توجه به اینکه برای تربیت دانش‌آموختگان با ویژگی‌های پیش‌گفته، دانشگاهها بایستی به یک سری قابلیتها مجهز باشند، پیشنهادهایی به شرح ذیل ارائه می‌شود:

۱. در دانشگاهها به مسائل پرورشی در کنار آموزش و پژوهش اهمیت بیشتری داده شود.
۲. تقویت نگاه دینی به علم و علم‌آموزی و فریضة قلم قلمداد کردن آن در دانشگاه؛
۳. توسعه فرهنگ مسئولیت‌پذیری، کار گروهی، کارآفرینی، نوآوری، مهارت‌گرایی، پژوهش‌محوری، تعهد به تغییر، چند صدایی، اعتماد، ابتکار، هماهنگی و صداقت؛
۴. توانمندسازی هر چه بیشتر منابع انسانی دانشگاه؛

۵. حمایت از کرسی‌های آزاداندیشی و نظریه‌پردازی و کانونهای تفکر و مناظرات علمی؛
۶. همکاری دانشگاهها با دانشگاههای دیگر در سطح ملی و بین‌المللی به ویژه دانشگاههای جهان اسلام در زمینه انجام پژوهشها، برگزاری دوره‌های مشترک، تبادل دانشجو و استاد؛
۷. همکاری دانشگاه با بخشهای مختلف جهت شناسایی مسائل آنان و ارائه راه حل به آنها.

Archive of SID

منابع

- سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴.
- احمدی، حسین علی (۱۳۸۱)؛ «مفهوم و ماهیت دانشگاه اسلامی»، فصلنامه *دانشگاه اسلامی*، ش ۱۴.
- جعفر نژاد، احمد و بهنام شهانی (۱۳۸۶)؛ *چابکی سازمانی و تولید چابک*، تهران، مؤسسه کتاب مهربان نشر.
- خلیلی، علی (۱۳۷۶)؛ «تعریف دانشگاه اسلامی/ اواکارهای اسلامی شدن دانشگاه/ اولویت‌بندی کوتاه‌مدت و بلندمدت اسلامی کردن دانشگاه»، فصلنامه *دانشگاه اسلامی*، سال اول، ش ۳.
- فراستخواه، مقصود (۱۳۸۷)؛ «آینده اندیشی درباره کیفیت آموزش عالی ایران؛ مدلی بر آمده از نظریه مبنایی»، فصلنامه *پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی*، ش ۵۰.
- فیض، داود و نوید شریفی (۱۳۸۸)؛ «طراحی الگوی مفهومی ارزیابی دانشگاه اسلامی با بهره‌گیری از مدل کارت امتیازی متوازن»، *فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، سال سیزدهم، ش ۲ (تابستان).
- لقمان‌نیا، مهدی؛ احمد خامسان، محسن آیتی و مجتبی خلیفه (۱۳۹۰). «شناسایی مؤلفه‌های هویت ملی در برنامه‌های درسی بر اساس نظریه داده‌بنیاد»، فصلنامه *نوآوری‌های آموزشی*، سال دهم، ش ۴ (زمستان).
- محمدپور، احمد و محمدتقی ایمان (۱۳۸۷)؛ «بازسازی معنایی پیامدهای تغییرات اقتصادی در منطقه اورامان تخت کردستان ایران: ارائه یک نظریه زمینه‌ای»، فصلنامه *علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، سال هفتم، ش ۲۸.
- هاشم‌زهی، نوروز و همکاران (۱۳۸۹)؛ «سنجش مقایسه‌ای نگرش مبدعان و دانشگاهیان به اسلامی‌سازی دانشگاه»، فصلنامه *معرفت در دانشگاه اسلامی*، سال چهاردهم، ش ۱ (بهار).
- Arundel, A. & C. Bordoy (2006). **Developing Internationally Comparable Indicators for the Commercialization of Publicly-Funded Research**, Presented at the OECD Blue Sky II Conference, Ottawa (September).
- Breu, K.; S.J. Hemingway, M. Strathern & D. Bridger (2002). "Workforce Agility: the New Employee Strategy for the Knowledge Economy", *Journal of Information Technology*, 17 (1), P.21–31.
- Cooper, D.G.T. (2007). "University Spin off Firms and High Growth Firms in Canada", *APEC SME Innovation Briefing*, No.3 (June).
- Dahlgren, L.O.; G. Handal, M. Bayer & T. Szkudlarek (2004). "Students as Journeymen between Communities of Higher Education and Work", *the European Commission (HPSE CT- 2001-00068)*, Retrieved July 15, 2005, from: <http://www.pjb.co.uk/npl/bp50.htm.g3>

- Duderstadt, J. (2010). **"The Challenges and Hazards of Leading: The University Transformations Demanded by a Learning Society"**, *Paper Presented at the Post-Kellogg Commission Workshop*, Retrieved June 2, 2010, from milproj.umm.uich.edu/publications/change/download/change.pdf
- Foray, D. & B.A. Lundvall (2009). **"The Knowledge-Based Economy: From the Economics of Knowledge to the Learning Economy"**, *In Employment and Growth in the Knowledge-Based Economy*, OECD 11-32.
- Forsythe, C. (2005). **"Human Factors in Agile Manufacturing: a Brief Overview with Emphasis on Communications and Information Infrastructure"**, *Human Factors and Ergonomics in Manufacturing*, 7(1), P.3-10.
- Goldman, S.L. R.N. Nagel (1993). **"Management, Technology and Agility: The Emergence of a New Era in Manufacturing"**, *International Journal of Technology Management*, 8 (1/2), P.18-38.
- Gunasekaran, A. (1999). **"Agile Manufacturing: a Framework for Research and Development"**, *International Journal of Production Economics*, 62, P.87-105.
- Hopp, W.J. & M.P. Van Oyen (2004). **"Agile Workforce Evaluation: a Framework for Cross-Training and Coordination"**, *IIE Transactions*, 36 (10), P.919-940.
- Krishnamurthy, V. & S.M.R. Iravani (2007). **"Workforce Agility in Repair and Maintenance Environments"**, *Manufacturing and Service Operations Management*, 9(2), P.168-184.
- McMahon, W. (2011). **The Impact of Human Capital on Non-Market Outcomes and Feedbacks on Economic Development.**
- Nembhard, David A. & Ruwen Qin (2010). **"Workforce Agility for Stochastically Diffused Conditions -A Real Options Perspective"**, *Int. J. Production Economics*, 125, P.324-334
- Plonka, F.S. (2008). **"Developing a Lean and Agile Work Force"**, *Human Factors and Ergonomics in Manufacturing*, 7(1), P.11-20.
- Randel, D.M. (2000). **"The University in the Future"**, *Paper Presented at the Idea of the University Colloquium 2000-2001*, Retrieved June 2, 2010. From: http://iotu.uchicago.edu/randel.html://milproj.umm.uich.edu/publications/learning_society/download/learning_society.pdf.
- Samuels, R. (2003). **"Re-Inventing the Modern University with WAC: Postmodern Composition as Cultural and Intellectual History"**, Retrieved June 3, 2011 from the Across the Disciplines (ATD) website <http://wac.colostate.edu/atd/articles/samuels2004.cfm>.
- Sharp, Richard (2012). **"Agile University: Building the Innovation and Improvement for a Better Student Experience"**, *Higher Education SEMINAR*, Thursday 15th March. www.elementaleadership.co.uk
- Upton, D.M. (2011). **"What Really Makes Factories Aexible?"**, *Harvard Business Review*, 73(4), P.74-84.

